

**Yläkouluikäisten nuorten kokemuksia vallankäytöstä ja
konflikteista vertaissuhteissa**

Riikka Ahonen

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Artikkelimuotoinen

Kevätlukukausi 2023

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Ahonen, Riikka. 2023. Yläkouluikäisten nuorten kokemuksia vallankäytöstä ja konflikteista vertaissuhteissa. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 46 sivua.

Peruskouluikäiset lapset ja nuoret ovat päivittäin osana erilaisia vertaisryhmiä. Koulu ja sen vertaissuhteet koskettavat jokaista lasta ja nuorta, jotka ovat mukana perusopetuksessa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää yläkouluikäisten nuorten kokemuksia vallankäytöstä ja konflikteista vertaissuhteissa. Tutkimus on laadullinen ja sen aineisto on analysoitu narratiivisin menetelmin. Tutkimuksessa käytetty kirjoitelma-aineisto on kerätty osana VALTAKO – Konfliktit ja vallankäyttö lasten ja nuorten lähisuhteissa - tarkastelukohteena kerrotut tunteet ja toimijuus - hanketta. Aineistonkeruussa on käytetty vinjettimenetelmää, jonka avulla tutkimukseen osallistuneilta 94 nuorelta on kerätty kirjoitelmia. Tämän tutkimuksen aineistona on 26 kirjoitelmaa.

Tutkimuksessa etsittiin teemoittelun avulla yhdistäviä ja erottelevia tekojäitä nuorten vallankäyttöön ja konflikteihin liittyvistä kuvauksista. Teemojen pohjalta luotiin kaksi tarinatyyppiä: kiusaamistarinat ja ristiriitatarinat. Nämä tarinat kuvaavat tutkimukseen osallistuneiden nuorten antamia merkityksiä ja tulkintoja liittyen vallankäyttöön ja konfliktitilanteisiin heidän vertaissuhteissaan.

Jokainen nuorten kertoma tarina kuvaa sitä, millaisissa tilanteissa nuoret kohtaavat vallankäyttöä. Ulkopuolelle sulkeminen, kiusaaminen ja erilaiset konfliktit ovat arkipäiväisiä vallankäytön välineitä nuorten välisissä vertaissuhteissa. Nuorten kirjoitelmat auttavat ymmärtämään, miten tilanteet, joissa valtaa käytetään, syntyvät ja kuinka nuoret niitä pyrkivät ratkaisemaan. Merkityksellisiä ovat myös kiusaamis- ja ristiriitatarinoiden herättämät tunteet, jotka vaikuttavat nuorten hyvinvointiin.

Asiasanat: vertaissuhde, vallankäyttö, konflikti, tunteet

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	4
1.1 Nuorten vertaissuhteet – yhteenkuuluvuutta ja erillisyyttä	5
1.2 Vallankäytön ja konfliktien ilmeneminen nuorten vertaissuhteissa	7
1.3 Tutkimustehtävä ja -kysymys	9
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	11
2.1 Tutkimusaineisto.....	11
2.2 Tutkimusaineiston keruu.....	11
2.3 Aineiston analyysi	13
2.4 Eettiset ratkaisut.....	16
3 TULOKSET	18
3.1 Kiusaamistarinat	19
3.3 Ristiriitatarinat.....	22
4 POHDINTA	27
4.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	27
4.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet.....	30
LÄHTEET	34
LIITTEET	41
Liite 1. Tiedote lapsille ja nuorille.....	41
Liite 2. Tiedote huoltajille	44

1 JOHDANTO

Yläkoulua ja murrosikää kuvaillaan usein aikana, jolloin nuori etsii paikkaansa maailmassa. Populaarikulttuuri ja media ovat täynnä kertomuksia kasvamisesta, oman paikan löytämisestä ja kiemuraisista ihmissuhteista. Newmanin ja Newmanin (2001) mukaan erityisesti varhaisessa murrosiässä nuoret etsivät yhteyttä toisiin sekä ihmissuhteita, joissa he saavat tukea ja ymmärrystä. Tämän kaiken tarkoituksena on heidän mukaansa löytää ymmärrys omasta itsestä ryhmän jäsenenä. Nuorten väliset vertaissuhteet ovat merkityksellisiä myös jo tehdyn tutkimuksen valossa. Esimerkiksi Hoikkala ja Paju (2013) sanovat, että ryhmän merkitystä nuorille ei voi yliarvioida, sillä yläkoulussa oma persoonallisuus alkaa kehittyä ja erilaisten porukoiden ominaisuudet ovat tärkeitä vertaiskulttuurin luomisessa. Newman ja Newman (2001) esittävät myös, että jo evoluution näkökulmasta ryhmäidentiteetti on yksilöidentiteettiä perustavanlaatuisempi ja primitiivisempi tarve yksilölle.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa yläkouluikäisten nuorten kokemuksia vallankäytöstä ja konflikteista nuorten välisissä vertaissuhteissa. Aikaisempaa tutkimusta nuorten vertaissuhteissa tapahtuvasta vallankäytöstä on vain vähän löydettävissä niin että vallankäyttö on tutkimuksen asiansanana. Tehty tutkimus keskittyy usein suoraan vallankäytön tarkempiin muotoihin, kuten kiusaamiseen tai ystävyys-suhteiden dynamiikkaan enemmän kuin vertaissuhteisiin. Tutkimuksen aineisto on kerätty osana Jyväskylän yliopiston VALTAKO Konfliktit ja vallankäyttö lasten ja nuorten vertaissuhteissa – tarkastelu-kohteena kerrotut tunteet ja toimijuus- hanketta (VALTAKO, 2021a; VALTAKO, 2021c). Hankkeen on rahoittanut Suomen kulttuurirahasto ja sen tavoitteena on kokemusten lisäksi etsiä ratkaisumalleja tilanteisiin, joissa vallankäyttöä ja konflikteja esiintyy. Hankkeen tarkoituksena on ollut, että lapset ja nuoret tuottavat

tietoa itse, ja siksi aineisto on kerätty suoraan heiltä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tehdä näkyväksi nuorten vertaissuhteita ja niissä tapahtuvaa vallankäyttöä sekä sen vaikutusta nuorten elämään niin koulussa kuin vapaa-ajalla

1.1 Nuorten vertaissuhteet - yhteenkuuluvuutta ja erillisyyttä

Vertaissuhteena voidaan pitää suhdetta, joka on samassa kehitysvaiheessa olevien lasten tai nuorten välinen suhde (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2021; Salmivalli, 2008). Ympäristö vaikuttaa lapseen, eli lapsen kehitykseen vaikuttavat sekä fyysiset ympäristöt että lapsen omat sosiaaliset ympäristöt vuorovaikutussuhteineen (Solantaus ym., 2015). Nuorille vertaissuhteet ovat kasvavassa määrin tärkeitä, sillä he saavat niistä tukea, kumppanuutta ja ne tukevat nuorten sosiaalista ja henkistä hyvinvointia (Dijkstra & Veenstra, 2011). Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäksi vertaisryhmä toimii harjoitusalueena aikuisiän sosiaalisille suhteille ja varhaisessa murrosiässä nuorille alkaa kehittyä ymmärrys vertaisryhmien hierarkioista sekä aseman ja vaikutusvallan dynamiikasta (LaFontana & Cillessen, 2010). Lasten ja nuorten sosiaalisissa suhteissa vertaiset tarjoavat kokemuksia sekä sosiaalisesti sopivasta että epäsopivasta käyttäytymisestä (Margalit, 2010) ja kehittyneet sosiaaliset taidot tekevät toimimisen ikätoverien kanssa helpommaksi (Laurson & Pursell, 2009). Vertaissuhteet vaikuttavat myös nuorten käyttäytymiseen koulussa sekä asenteeseen koulua kohtaan (Li ym., 2011). Myönteiset vertaissuhteet auttavat kouluun kiinnittymisessä, kun taas kielteiset vertaissuhteet voivat olla yhteydessä matalaan suoriutumiseen sekä akateemiseen motivaatioon.

Peruskouluikäisten lasten vertaissuhteet keskittyvät usein kouluun ja ne ovat merkityksellisiä psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2021). Koulu on tärkeä arjen toimintaympäristö yläkouluikäisille nuorille, sillä he viettävät siellä suuren osan ajastaan (Auvinen ym., 2022). Teini-iässä vertaissuhteet tulevat näkyvämmäksi osaksi nuoren elämää ja niistä tulee entistä monimutkaisempia (Brown & Larson, 2009). On otettava huomioon, että kaikki vertaissuhteet eivät ole tasa-arvoisia tai ystävyydelle

perustuvia eikä kaikkia koulussa muodostuvia vertaissuhteita voi valita ja siksi kaikkia vertaissuhteita ei voi pitää lasta tukevinä (Korkiamäki & Ellonen, 2010; Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2021). Nuoret elävät vaihetta, jolloin vertaisryhmissä vietetty aika lisääntyy ja sen myötä myös vertaisryhmissä tapahtuvat kielteiset kokemukset (Telzer ym., 2015). Nuoret, jotka eivät pääse osaksi vertaisryhmää, voivat kokea alemmuuden tunteita, mikä voi johtaa psyykkiseen pahoinvointiin (Dijkstra & Veenstra, 2011). Oma vertaisryhmä voi olla nuorelle kuitenkin ensisijaisesti resurssi (Korkiamäki, 2013).

Vertaisryhmässä voi kokea yhteenkuuluvuutta, mutta myös erillisyyttä muista, jos yhteyttä muihin ei saa muodostettua. Korkiamäen (2014) mukaan kokemukset ikätovereiden joukosta ulkopuolella jäämisestä voivat olla väliaikaisia tai jatkuvia, myönteisiä tai kielteisiä, valittuja tai määrättyjä. Hän sanoo myös, että vertaissuhteissa nuoret voivat itse olla sekä ulkopuolisuuden tuottajia että kokijoita. Erilaiset tekijät vaikuttavat siihen, pääseekö joku mukaan ryhmään vai ei. Tutkimuksissa, joissa on ollut kohteena torjutuksi tuleminen teini-ikäisten vertaissuhteissa, on huomattu, että on olemassa korkean statuksen ja matalan statuksen yksilöitä (Coie ym., 1990). Korkean statuksen omaavia kuvailtiin avuliaksi, sääntöjä noudattaviksi, hyväluonteisiksi, huumorintajuisiksi ja tukea antaviksi, kun taas puolestaan matalan statuksen omaavia kuvailtiin häiritseviksi, ilkeiksi, sääntöjä rikkoviksi, liian herkiksi ja epäviehättäviksi. Søndegaard (2014) huomasi tutkimuksessaan tekijöitä, jotka vaikuttivat lasten sosiaaliseen asemaan sekä ryhmään kuulumiseen koulumaailmassa. Yhtenä tekijänä tutkimuksessa havaittiin tietynlaiset aineelliset resurssit, kuten vaatteet ja tavarat. Niiden avulla voi saada hyväksyntää tai niiden käyttäminen voi aiheuttaa sen, että nämä aikaisemmin hyväksytyt asiat eivät enää olekaan hyväksyttäviä. Søndegaardin tutkimuksessa havaittiin myös, että kokemus hyväksytyksi tulemisesta linkittyy tunteeseen siitä, että kelpaa muille ja saa olla osana yhteisöä (ks. myös Baumeister & Leary, 1995). Varhaismurrosikäiset ovat valmiita jopa uhmaamaan sääntöjä, jos se auttaa yhteyden muodostamisessa vertaisten kanssa tai sillä ansaitsee heidän hyväksyntänsä (LaFontana & Cillessen, 2010), mikä kuvaa hyvin vertaissuhteiden tärkeyttä nuorille.

Ystävyysuhde on vertaissuhdetta läheisempi vuorovaikutussuhde. Ystävyysuhdeiden merkitys on vaikuttava, sillä lapsuudessa koettu osallisuus ystävyysuhdeissa voi näkyä nuorena aikuisena korkeampana itsetuntona sekä alemmina masennuksen oireina (Gest ym., 2001). Näiden merkittävien psyykkisten ominaisuuksien lisäksi ystävyysuhdeet ovat tärkeässä roolissa, kun tarkastellaan eroja yksilöiden prososiaalisissa taidoissa. Nuorilla, joilla on hyvälaatuisia ystävyysuhdeita, on mahdollisuus harjoitella sosiaalisia taitoja, mikä puolestaan helpottaa uusien ystävyysuhdeiden solmimista (Stotsky & Bowker, 2018). Ystävyysuhdeet sidotaan joko valitsemalla ystävä, joka on jo valmiiksi samanlainen kuin itse, tai kasvamalla samanlaisuuteen jatkuvan vuorovaikutuksen kautta (Brown & Larson, 2009).

1.2 Vallankäytön ja konfliktien ilmeneminen nuorten vertaissuhteissa

Vallankäyttöä voidaan kuvailla valtaan turvautumiseksi ja vallankäytöstä on kyse silloin, kun vallankäyttö on tietoista toimintaa (Hallamaa, 2017). Vallankäyttöön liittyvä toiminta nähdään tiedostettuna sen vuoksi, että tekijä tiedostaa tavoitteensa ja keinot, jotka hän on valinnut sen toteuttamiseksi. Notko (2011) tarkastelee vallankäyttöä useista eri näkökulmista. Hän viittaa muun muassa John Scottin (2001) määritelmiin vallasta, missä yksi näkökulma valtaan on sosiaalinen, eli valta, jota yhdellä toimijalla on toiseen. Sosiaalisessa vallankäytössä on kyse "ylemmän" ja "alemmän" suhteesta, missä ylemmällä on mahdollisuus käyttää valtaa ja alempi on ylemmän vallalle alisteinen. Valtaa käytetään enimmäkseen sosiaalisissa tilanteissa ja vallankäyttäjällä on oltava mahdollisuus käyttää hänellä hallussa olevia resursseja valtana (Hallamaa, 2017).

VALTAKO-hankkeessa vallankäyttö ja valta määritellään kyvyksi saada toiset tekemään niin kuin itse haluaa esimerkiksi neuvottelemalla, suostuttelemalla tai pakottamalla (VALTAKO, 2021b; ks. myös Hallamaa, 2017). Näissä tilanteissa voi olla kyse toisen rajoittamisesta, kiristämisestä tai lahjomisesta. Vallankäyttöön ei liity välttämättä fyysistä väkivaltaa, vaan kyseessä voi olla myös henkinen väkivalta. Henkinen väkivalta on väkivaltaa, missä yksilön psyykkistä

hyvinvointia vahingoitetaan tahallisesti esimerkiksi alistamalla, eristämällä tai kontrolloimalla (Bildjuschkin ym., 2020). Henkiseen väkivaltaan voidaan linkittää manipulointi, jossa on kyse siitä, että ylempi saa alemman toimimaan ylempien halujen mukaan muuttamalla alemman käsityksiä (Scott, 2001, Notkon mukaan, 2011).

Konfliktit, eli ristiriitatilanteet, ovat tämän tutkimuksen valossa enemmän vallankäytön konteksti kuin kokonaan vallankäytöstä irrallinen asia. Huomioon otettavaa on kuitenkin se, että konflikti nähdään eri asiana kuin kiusaaminen. Konflikti on tasa-arvoisten vertaisten välinen erimielisyys tai yhteensopimattomuus, jossa molemmat osapuolet saavat oman näkökulmansa esiin, kun taas kiusaamistilanteessa kiusattu on alisteisessa asemassa verrattuna kiusaajaan ja kiusaajan tavoitteena on satuttaa kiusattua (Burger, 2022). Konflikteja voidaan kuvailla erimielisyyksiksi tai vastakkaisuudeksi (Hartup ym., 1988; Valente & Lourenço, 2020) ja niitä esiintyy usein lapsilla läheisissä ihmissuhteissa (Hartup ym., 1993). Laursenin ja Pursellin (2009) mukaan konfliktit voivat syntyä yhteensopimattomasta käytöksestä tai näkemyksistä (ks. myös Shantz, 1987). Heidän mukaansa nuorten välisiin konflikteihin harvoin liittyy aggressiota, eikä pelkkää aggressiivista käyttäytymistä voi kuvailla konfliktiksi. Konflikti ei ole vain yhden yksilön käyttäytymistä tai persoonallisuuden piirre, vaan konfliktiin tarvitaan kaksi tai useampia osapuolia, jotka vastustavat toisiaan (Shantz, 1987). VALTAKO-hankkeessa (2021b) konflikti määritellään arjen tilanteeksi, jossa osallistujien välillä on kiistoja, erimielisyyksiä tai ristiriitoja. Vertaissuhteet ovat suuri osa nuorten elämää ja kielteiset kokemukset, kuten konfliktit, ovat nuorille stressaavia (Telzer ym., 2015).

Kiusaaminen ei ole tämän tutkielman ensisijainen tarkastelukohde, mutta tutkimuksen aineistossa ja sen myötä tuloksissa kiusaaminen oli kuitenkin teema, joka esiintyi toistuvasti nuorten kirjoitelmissa heidän käsitellessään vallankäyttöä ja konflikteja vertaissuhteissa ja siksi sitä myös tässä luvussa sivutaan. Kiusaamiseksi luokitellaan tilanteet, joissa on tarkoituksena satuttaa toista, jotka ovat toistuvia ja joissa kohteena on yksilö, joka ei ole kykenevä puolustamaan itseään (Paez, 2020). Yksi selkeä piirre kiusaamisessa on valta-asetelma: valta ei

jakaannu tasaisesti kiusaajan ja kiusatun välillä, vaan kiusaajalla on valtaa enemmän suhteessa kiusattuun (Schwartz ym., 2011). Teinikäisten keskuudessa kiusaamisella on monia erilaisia muotoja ja kiusaaminen on uhka kiusaamisen kohteeksi joutuneiden mielenterveydelle (Baier ym., 2019). Margalit (2010) jaottelee kiusaamisen suoraan ja suhteellisen kiusaamiseen. Suorassa on kyse fyysisistä teoista kuten tönimisestä, potkimisesta ja lyömisestä, kun taas suhteellinen kiusaaminen tapahtuu esimerkiksi nimittelemällä, sosiaalisesti eristämällä, huhuja levittämällä ja manipuloimalla. Kiusaamisen määrittely on tärkeää, jotta siihen voidaan puuttua kouluissa systemaattisesti, ja yhtenä lähtökohtana määrittelylle voidaan pitää kiusatun omia kokemuksia kiusaamisesta (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 21.1.2023). Koulu on tyypillinen ympäristö kiusaamiselle, sillä kiusaaminen tapahtuu sosiaalisissa konteksteissa (Paez, 2020).

1.3 Tutkimustehtävä ja -kysymys

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin nuorten omia kokemuksia vertaissuhteissa tapahtuvasta vallankäytöstä ja konflikteista. Aineisto on kerätty nuorilta itseltään, ja heillä on ollut mahdollisuus kertoa ajatuksistaan kirjoittelun muodossa. Aineistonkeruumenetelmä on ollut sellainen, jossa nuoret ovat voineet kertoa vallankäytöstä ja konflikteista myös ilman, että se on omakohtainen kokemus, mikä on antanut mahdollisuuden tarkastella tilanteita ulkopuolisen silmin ja sitä kautta pohtia myös ratkaisumalleja erilaisiin tilanteisiin ilman tunnesidettä tilanteeseen.

Tässä tutkimuksessa narratiivisen analyysin tarkoituksena on muodostaa tarinatyyppisiä, joiden avulla on mahdollista löytää erilaisia tapoja kuvata vertaissuhteiden vallankäyttöön ja konflikteihin liitettyjä merkityksiä. Toisaalta yhteneväisyydet eri nuorten kertomuksissa antavat perspektiiviä tarkastella tilanteita koko ikäluokkaa yhdistävänä kokemuksena, mikä osaltaan antaa vertaistukea nuorille, mutta myös näkemyksen nuorten kanssa työskenteleville siitä, mitä nuorten keskuudessa tapahtuu.

Tutkimuskysymykseksi muodostui:

Millaisia tarinatyyppisiä on tunnistettavissa nuorten vertaissuhteiden vallankäyttöä ja konflikteja kuvailevista kirjoitelmista?

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämä pro gradu - tutkielma on laadullinen tutkimus ja sen analyysi on toteutettu narratiivisin menetelmin. Tutkimuksen aineisto on osa Jyväskylän yliopiston VALTAKO ”Konfliktit ja vallankäyttö lasten ja nuorten lähisuhteissa –tarkastelukohteena kerrotut tunteet ja toimijuus” - hanketta. Tutkimushankkeen tarkoituksena on tarkastella lasten ja nuorten lähisuhteissa tapahtuvaa vallankäyttöä ja konflikteja sekä etsiä ratkaisuja näihin (VALTAKO, 2021c). Hankkeessa halutaan saada lasten ja nuorten ääni ja kokemukset esiin ja siksi aineisto onkin kerätty yksinomaan heiltä. Hanke toteutetaan vuosina 2020–2023 (VALTAKO, 2021b).

2.1 Tutkimusaineisto

Tässä tutkimuksessa käytettyyn VALTAKO-hankkeen kirjoitelma-aineistonkeruuseen osallistui 94 nuorta, jotka olivat iältään 14–15-vuotiaita ja he kaikki kävivät 8. luokkaa. Nuoret olivat kahdesta eri koulusta saman kunnan alueelta. Tutkimukseen osallistui 44 tyttöä, 37 poikaa, 7 muun sukupuolista ja 6, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoltaan. Aineisto koostui nuorten tuottamista kirjoitelmista, joista osa oli vapaasti tuotettuja ja osassa oli vinjettimenetelmän mukainen valmis sarjakuva tai tilannekuvaus, jonka pohjalta nuoret ovat kirjoitelman kirjoittaneet. Kirjoitelma-aineistoa oli kokonaisuudessaan 34 sivua. Tämän tutkimuksen aineiston muodostivat kaikki ne kahdeksaluokkalaisten kirjoitelmat, joissa käsiteltiin vertaissuhteiden vallankäyttöä ja konflikteja. Näitä kirjoitelmia oli yhteensä 26 ja niistä muodostui 14 sivua tekstiä.

2.2 Tutkimusaineiston keruu

Aineistonkeruun toteuttivat VALTAKO-hankkeen tutkijat yhteistyössä osallistuvien koulujen kanssa (VALTAKO, 2021a). Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto kerättiin vuonna 2021. Tutkimukseen osallistuneille nuorille ja heidän vanhemmilleen lähetettiin ennen aineistonkeruuta tiedote (ks. liitteet), jossa kerrotaan

tarkemmin tutkimuksen tarkoituksesta sekä hankkeesta. Tutkijat olivat aineistonkeruun aikana Teams-yhteydessä tutkimukseen osallistuviin nuoriin sekä apuna olleisiin opettajiin. Ennen kirjoitelmien kirjoittamista tutkijat kertoivat osallistujille tutkimuksen tarkoituksesta, luottamuksellisuudesta ja vapaaehtoisuudesta. Ennen kirjoittamista osallistujille näytettiin myös hankkeen video ja tutkijat kertoivat ohjeistuksen kirjoitelmien kirjoittamista varten ja painottivat vielä tässä vaiheessa vapaaehtoisuutta. Toinen hankkeen tutkijoista oli läsnä koko kirjoitelmien kirjoittamisen ajan, jos osallistujille tuli jotain kysyttävää kirjoitusprosessin aikana. Tällaisia tilanteita ei aineistonkeruun aikana kuitenkaan ilmennyt. Sekä katsotussa videossa että aineistonkeruussa käytetyssä lomakkeessa oli vielä selvennetty tutkimukseen osallistuneille, mitä vallankäyttö ja riskitriidat tarkoittavat ja millaisissa tilanteissa niitä voi esimerkiksi esiintyä.

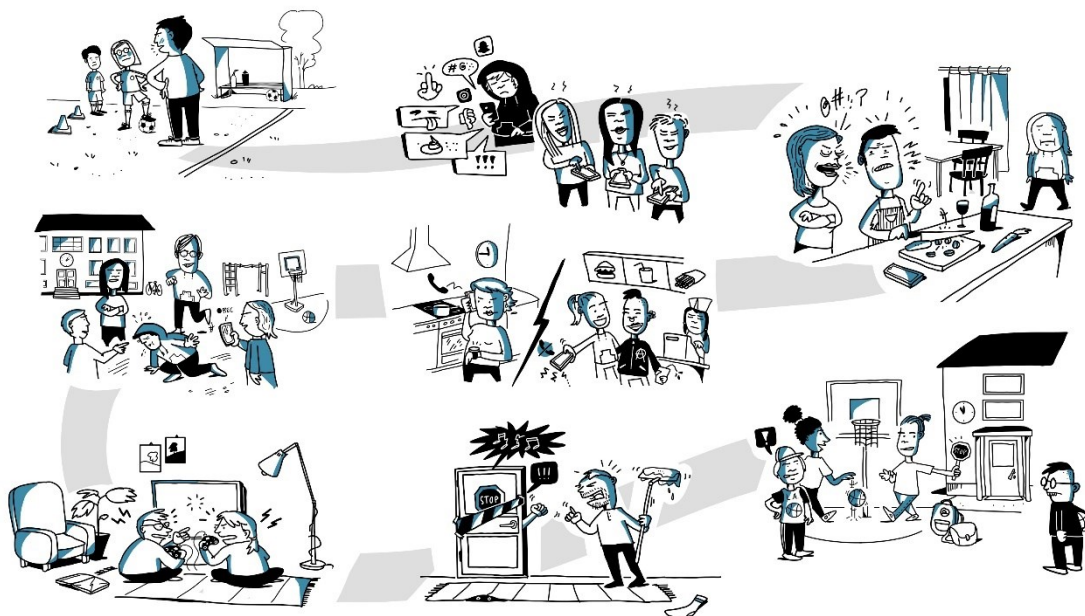
Kirjoitelmien keräämisessä käytettiin vinjettimenetelmää, jossa on kyse teemaattisista kirjoituksista, joiden pohjana käytetään keksittyä tarinaa (VALTAKO, 2021a). Vinjettimenetelmää on käytetty usein erilaisten sosiaalisten kysymysten ja ongelmien tutkimisessa (Barter & Renold, 2000) ja ne ovat tyypillisesti lyhyitä tarinoita fiktiivisestä hahmosta fiktiivisessä tilanteessa, joka on sopiva kuitenkin tutkimuksen tarkoituksiin (O'Dell ym., 2012). Tutkimukseen osallistujat tutustuivat kuviin (ks. kuvio 1, s.13) ja virikkeinä olleisiin tarinan aloituksiin, joista he valitsivat itselleen sopivimman ja kirjoittivat siihen liittyen oman kirjoitelmansa. Virikkeinä oli esitettyinä tilanteita, joiden pohjalta nuorilla oli mahdollista kirjoittaa fiktiivinen tai omiin kokemuksiin pohjautuva kirjoitelma. Virikkeistä kaksi tarinan aloitusta liittyi nuoren ja nuoren vanhemman väliseen tilanteeseen, yksi tarina nuoren ja nuoren valmentajan väliseen tilanteeseen ja kaksi tarinaa tilanteisiin, joissa kaikki osapuolet olivat vertaissuhteessa olevia nuoria. Toinen nuorten välinen tarinan aloitus kertoo uudesta oppilaasta, Veerasta, jonka luokkakaverit kuiskivat hänestä ja ottavat kuvia. Toisessa tarinan aloituksessa käsitellään kaveriporukkaa, jonka kaksi jäsentä ovat alkaneet seurustella keskenään ja muut kiusoittelevat heitä.

Kirjoittajille esitettiin kirjoitelmien kirjoittamisen tukena kysymyksiä, esimerkiksi, miten heidän kuvaamansa tilanne on alkanut ja kuinka sen voisi ratkaista. Tyypillisimmin vinjettimenetelmää käytetään niin, että tutkimukseen osallistujia pyydetään vastaamaan tiettyyn tilanteeseen ja kertomaan, kuinka he itse toimisivat (Barter & Renold, 2000) ja näin toimittiin myös tässä tutkimuksessa käytettyä aineistoa kerättyäessä.

Kuvio 1

Aineistonkeruussa käytetty vinjetti-kuva

Kuva: Linda Saukko-Rauta/ Redanredan Oy



2.3 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin narratiivisin menetelmin, sillä se oli sopivin metodi kirjoitelmien käsittelyyn. Narratiivisuudessa tutkitaan tarinoita ja kertomuksia ja näiden avulla tavoitteena on ymmärtää ihmisiä ja heidän toimintaansa (Heikkinen, 2018, s. 170). Yksi tämän tutkimuksen tärkeimmistä tavoitteista oli saada lasten ja nuorten ääni kuuluviin ja sitä kautta tehdä heidän kokemusmaailmansa näkyvämmiksi. Narratiivinen tutkimus on omiaan tuomaan niiden äänet esille, jotka

muuten saattavat jäädä kuulematta (Cortazzi & Jin, 2006). Narratiivinen tutkimusote tuki sekä hankkeen tavoitetta että tutkimukseen osallistuvien mahdollisuutta kertoa aiheesta vapaasti ja valita, mitä he kertovat tai jättävät kertomatta. Narratiivisen tutkimusotteen voidaan nähdä soveltuvan useille yhteiskuntatieteen aloille ja se voi paljastaa ryhmäkokemuksia tavoilla, joihin muut tutkimukselliset lähestymistavat eivät pysty (Constable ym., 2005).

Pohdittaessa kertomusten ja tarinoiden eroa, keskeisenä voidaan pitää sitä, että tarinan tapahtumat etenevät ajassa ja tapahtumat ovat tarinan keskeistä materiaalia, kun taas kertomukset eläytyvät tapahtumiin päähenkilön näkökulmasta ja niiden tarkoituksena voi olla esimerkiksi tapahtumien jäsentäminen (Hänninen, 2018). Tämän tutkimuksen aineisto koostuu suurilta osin kirjoitelmista, joissa avataan yhden tapahtuman kulkua sekä pohditaan tapahtumaan johtaneita syitä ja lopputulemaa. Narratiivien asemaa keinona kommunikoida, selittää ja ymmärtää inhimillistä elämää sekä ihmisten välisiä suhteita, voidaan pitää narratiivisen lähestymistavan lähtökohtana (Puusa ym., 2020).

Tämän tutkimuksen aineiston analyysi aloitettiin tutustumalla aineistoon ja lukemalla se huolellisesti läpi. Lukemisen jälkeen aineistosta poimittiin sellaiset kertomukset, jotka olivat sopivia tutkimuskysymyksen ja tutkimuksen tavoitteiden kannalta. Näihin kertomuksiin lukeutuivat kaikki sellaiset kertomukset, joissa mainittiin tilanne, joka voidaan tulkita vertaissuhteessa tapahtuvaksi konfliktiksi tai vallankäytöksi. Analysoitavasta aineistosta jätettiin pois kertomukset, joissa toisena osapuolena oli selkeästi aikuinen, esimerkiksi opettaja tai vanhempi. Aineistosta jätettiin pois myös ne kertomukset, joissa konflikteja tai vallankäyttöä tapahtui sosiaalisessa mediassa, sillä tässä tutkimuksessa haluttiin keskittyä konflikteihin ja vallankäyttöön, jota tapahtuu suorasti omilla kasvoilla eikä sosiaalisen median nimimerkkien takaa. Karsimisen jälkeen käyttöön jäävä aineisto koostui 26 kirjoitelmasta ja tekstiä oli yhteensä 14 sivua fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5.

Tutkimuksen kannalta relevantit kirjoitelmat poimittiin tiedostosta, johon ei ollut kirjattu kirjoittajan sukupuolta, sillä tässä tutkimuksessa tavoitteena ei

ollut tutkia sukupuolten välisiä eroja vertaissuhteiden vallankäytössä. Tutkimukseen sopivien kertomusten valinnan jälkeen kertomuksista etsittiin kertomuksissa esiintyvää narratiivista teemaa, jonka ympärille kirjoitelmien kerronta rakentui. Tämän kaltaisessa teemoittelussa on kyse siitä, että pyritään saamaan tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta olennainen tieto esiin tarkastelemalla niitä piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealla haastateltavalle (Puusa, 2020), tässä tapauksessa kirjoittajalle tai tarinan päähenkilölle. Valittujen teemojen tulee myös olla dialogissa tutkimuksen pohjana olevan teorian kanssa (Koski, 2020). Tämän lisäksi kirjoitelmissa tarkasteltiin tunteita, joita kirjoitelmien päähenkilöillä ja muilla henkilöhahmoilla kuvailtiin olevan. Löydettyjen teemojen avulla luotiin kaksi tarinatyyppiä. Tarinatyyppit nimettiin kiusaamistarinoiksi ja ristiriitatarinoiksi. Tulosluvussa esitetään katkelmia kiusaamistarinosta ja ristiriitatarinoista. Katkelmat on identifioitu lyhenteillä KT (kiusaamistarina) ja RT (ristiriitatarina). Tarinatyyppit erosivat toisistaan tarinan juonen ja tarinan lopputuloksen suhteen. Tämän lisäksi kaikkiin tarinoihin liittyy nuorten näkemys siitä, millaiset tekijät ovat johtaneet tilanteeseen. Jokaiseen tarinaan liittyy myös tunteita, jotka olivat erilaisia kummassakin tarinatyyppissä.

Kiusaamistarinat muodostuivat kirjoitelmista, joissa mainittiin kiusaaminen, kiusaaja tai kiusattu tai kirjoitelman tilannekuvaus voitiin tulkita kiusaamiseksi. Kiusaamistarinoissa tarinan henkilöt eivät olleet kiusaamisen hetkellä ystäviä, vaan kiusaaminen tapahtui vertaissuhteessa, joka ei ollut läheinen. Ystävyysuhde ennen kiusaamista tai kiusaamisen jälkeen oli kuitenkin mahdollinen. Ristiriitatarinoiksi valikoituivat sellaiset kirjoitelmat, joissa kuvattiin lyhyttä riitaa, joka kuitenkin päättyi eikä jatkunut pidempään. Ristiriitatarinoissa osapuolet olivat puolestaan kavereita tai ystäviä ja tarinoissa tapahtuneet ristiriitatilanteet olivat ohimeneviä hetkiä. Ristiriitatilanteet eivät olleet kuitenkaan välttämättä kertaluontoisia, vaan ne saattoivat toistua useampaan otteeseen.

Molemmilla tarinatyypeillä oli omanlaisensa juoni ja lopputulema ja tarinoista on myös löydettävissä erilaisia kuvauksia tilanteiden herättämistä tunteista (ks. taulukko 1, s. 19). Kiusaamistarinoissa pohdittiin sekä kiusaajan että kiusatun kokemia tunteita ja kiusaamistarinoissa suru oli selkeämmin ilmaistuna

kuin ristiriitatarinoissa. Ristiriitatarinat puolestaan kuvasivat turhautumisen ja ärsyyntymisen tunteita. Tarinatyypeissä tunteet olivat myös osittain samoja, esimerkiksi epävarmuus mainittiin molemmissa tarinatyypeissä. Osassa kirjoitelmia nuorten tunneilmaisu oli ohutta, eikä tunteita ollut kirjoitettu auki kovin moninaisin sanankääntein, eivätkä ne välttämättä olleet kovin suuressa osassa tarinaa. Näiden kirjoitelmien osalta tunteita oli tulkittava pienistäkin vihjeistä, kuten siitä, miten kirjoitelman päähenkilö kuvaillessa tilanteessa toimi.

2.4 Eettiset ratkaisut

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) mukaan opinnäytetyön eettisyyttä ohjaa tutkimuksen ohjaaja, mutta päävastuu on opinnäytetyön tekijällä.

Aineiston käyttöä koskien on tehty tietojenkäsittelysopimus, joka sitoo aineiston käyttäjän salassapitovelvollisuuteen sekä aineiston tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Aineiston käyttämistä ja säilyttämistä koskien on laadittu myös aineistonhallintasuunnitelma. Tutkimusaineisto on kerätty ja sitä säilytetään Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeiden mukaisesti, eli tutkija noudattaa sekä tämänhetkistä lainsäädäntöä että organisaation tietosuojaohteita.

Tämän pro gradu - tutkielman aineistona on nuorten itse tuottamia kirjoitelmia. Kirjoitelmia voidaan yleisesti pitää tekijänoikeudella suojattuina teoksina, mutta tähän tutkimukseen osallistuneet ovat osallistuessaan antaneet suostumuksensa kirjoitelmien käyttämiseen, joten eettistä ristiriitaa ei ole. Tutkimusta varten on kysytty suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta on välttämätön, sillä sen tehtävä on suojella alaikäistä sekä mahdollistaa nuoren osallistuminen (Kallinen & Pirskanen, 2022). Alle 18-vuotiaan ollessa tutkimuksen kohteena, tarvitaan pääsääntöisesti huoltajan suostumus (Nieminen, 2010) ja VALTAKO - hankkeessa suostumus on pyydetty kaikilta alle 15-vuotaiden nuorten vanhemmilta. Vanhempien lisäksi suostumus on kysytty nuorilta itseltään (ks. liite 1), sillä se on osa perustuslaissa kirjattua itsemääräämisoikeutta (Nieminen, 2010) ja sillä varmistetaan nuoren oma

mielipide tutkimukseen osallistumisesta (Kallinen & Pirskanen, 2022). Ne nuoret, jotka olivat jo täyttäneet 15-vuotta, saivat antaa suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta huoltajan suostumusta, sillä heiltä riittää heidän oma suostumuksensa (Nieminen, 2010; Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019). Kaikkien tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten vanhemmille tiedotettiin tutkimuksesta (ks. liite 2) sekä sen tarkoituksesta ja kerrottiin, että vanhemmalla on oikeus kieltää lapsensa osallistuminen tutkimukseen.

Tutkimukseen osallistuneiden anonymiteettia suojellaan muun muassa säilyttämällä suostumuslomakkeet asianmukaisesti. Osallistujien anonymiteettiä vahvistaa osaltaan se, että hankkeen tutkijat tai tämän tutkielman kirjoittaja eivät ole olleet aineistonkeruun aikana osallistujien kanssa samassa tilassa. Tutkijat eivät ole siis tietoisia mikä vastauksista on kenenkin eivätkä he ole varmoja, onko kaikki suostumuksen antaneet loppujen lopuksi osallistuneet tutkimukseen kirjoittamalla oman kirjoitelman. Näin aineiston kirjoitelmia ei voi yhdistää kehenkään tiettyyn nuoreen.

3 TULOKSET

Tulosluvussa vastataan tutkimuskysymykseen ”*millaisia tarinatyyppejä on tunnistettavissa nuorten kuvaillessa vallankäyttöä ja konflikteja nuorten välisissä vertaissuhteissa?*”. Aineiston analyysin tuloksena muodostettiin kaksi erilaista tarinatyyppeä, jotka olivat merkityksellisiä tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimuskysymyksen kannalta. Molempia tarinatyyppejä käsitellään omana alalukunaan. Tarinatyypit, jotka muodostettiin (ks. taulukko 1, s.19) kirjoitelmien narratiivisten teemojen avulla, olivat kiusaamistarinat ja ristiriitatarinat. Sekä kiusaamistarinoihin että ristiriitatarinoihin liittyi ulkopuolisuuden teema ja sitä käsitellään molemmissa tarinatyypeissä. Kiusaamistarinoissa ulkopuolelle jäämiseen liittyviä tapahtumia mainittiin neljä kertaa ja ristiriitatarinoissa kolme kertaa.

Aineistoon valikoituneesta 26 kirjoitelmasta 14 kirjoitelmaa luokiteltiin kiusaamista käsitteleväksi. Näiden lisäksi kiusaamistarinoissa oli mukana yksi tarina, joka käsitteli kattavasti sekä kiusaamista että ristiriitoja ja tätä tarinaa käsitellään soveltuvien osin molemmissa alaluvuissa. Kiusaamistarinoihin valikoituneissa kirjoitelmissa mainittiin sanoja kuten kiusaaminen, kiusattu tai kiusaaja. Kirjoitelmien kuvailemat tilanteet olivat myös sellaisia, joissa kiusaajalla oli valta kiusattuun niin, että kiusaaja ei kyennyt puolustautumaan lainkaan tai ilman ulkopuolisen apua. Kiusaamistarinoille ominaista oli myös se, että kiusattu ja kiusaaja eivät olleet ystäviä kiusaamisen hetkellä. Ystävyys ennen kiusaamista tai kiusaamisen jälkeen oli kuitenkin mahdollista.

Aineiston kirjoitelmista 11 käsitteli ristiriitatilanteita ja yksi tarina sekä kiusaamista että ristiriitoja. Ristiriitatilanteet olivat pääsääntöisesti ystävien tai kavereiden kesken tapahtuvia ohimeneviä tilanteita. Tilanteet saattoivat kuitenkin olla toistuvia eivätkä ainoastaan kertaluontoisia. Ristiriitatarinoissa osapuolten roolit toisiinsa verrattuna olivat tasa-arvoisempi kuin kiusaamistarinoissa. Ristiriidoissa molemmilla osapuolilla oli mahdollisuus ilmaista itseään, eikä nuorten välinen suhde päättynyt ristiriidan vuoksi. Ristiriidat olivat tästä huolimatta epämiellyttäviä ja herättivät tunteita, joiden kuvattiin heikentävän päähenkilön hyvinvointia.

Taulukko 1

Tarinatyyppeiden keskeiset piirteet

Tarinatyyppi	Kiusaamistarinat	Ristiriitatarinat
Tarinan juoni	Kiusaaminen on jatkuvaa. Kiusaamisen uhri hyväksyy tilanteensa ja pyrkii selviytymään vallitsevissa olosuhteissa.	Ristiriitatilanne puhkeaa yllättäen useimmiten näkemuserojen vuoksi kaverisuhteissa.
Tarinan lopputulema	Kiusaaminen ei lopu	Ristiriitatilanne selvitetään joko anteeksipyyntöillä tai se sivuutetaan eikä siihen enää palata.
Kertojan näkemys tilanteesta	Kiusaaja haluaa nostaa omaa statustaan kiusaamalla, kiusaamisesta kertominen ei auta tilannetta	Välinpitämättömyys ja väärinymmärrykset johtavat ristiriitoihin
Ulkopuolelle jääminen	Joku yrittää liittyä ryhmään mukaan, mutta hänet suljetaan ulkopuolelle	Eriävät mielipiteet tai toiselle sopimaton toiminta johtavat siihen, että joku yritetään sulkea ulkopuolelleen jälkeen, kun hän on ollut jo osa vertaisryhmää
Koetut tunteet	Suru, mielihyvä, turhautuminen	Epävarmuus, hämmennys, ärsyyntyminen

3.1 Kiusaamistarinat

Kiusaamistarinoissa tarinan päähenkilö oli kiusaamisen kohteena. Päähenkilö oli joko kirjoitelman kirjoittaja tai vinjettimenetelmässä annetun kuvan tai virikkeenä olleen tarinan henkilö. Kiusaamistarinoissa päähenkilön kiusaamisen syynä saattoi olla esimerkiksi ulkonäkö: ”Tilanteessa on mukana hänen koulussaan olevat yläkoululaiset jotka eivät pidä Samin ulkonäöstä tai hänen puhetyylistään” (KT14). Syynä päähenkilön kiusaamiselle oli myös hänen erilaisuutensa, minkä vuoksi häntä ei haluttu osaksi vertaisryhmää ja hänet suljettiin ulkopuolelle: ”Heidän luokkalainen poika haluaisi tulla mukaan pelaamaan, mutta he eivät päästä häntä, koska hän on erilainen kuin he ja hän ei sopisi kaveriporukkaan.” (KT13) Ulkopuolelle sulkeminen liittyi kiusaamiseen ja kiusaamista määriteltiin tarinoissa myös sen kautta: ”Poikaa kiusataan fyysisesti ja henkisesti ja syrjitään” (KT14) tai ”Osa luokkalaisista aloitti kiusaamiseni pienimuotoisesti, ainoastaan syrjimällä, tuijottamalla ja ärsyttämällä” (KT7).

Kiusatun ulkonäön tai muun erilaisuuden lisäksi kiusaaminen oli lähtöisin selkeämmin kiusaajasta itsestään. Kiusaamisella oli tavoite, jonka lopputulokseksi oli tarkoitus aiheuttaa kiusaajalle mielihyvää, mutta tämän taustalla oli kuitenkin kiusaajan omaa ahdistusta:

Kiusaaja haluaa tuntea itsensä voittajaksi ja alistaa uhrin. [...] Jos uhri on kiusaajan mielestä ärsyttävä, oudon näköinen taikka muuten erilainen kiusaaja saattaa oikeasti olla kaiteellinen ja mustasukkainen hänelle, mutta kiusaaja näyttää mielipiteensä eri tavalla. (KT12)

Kiusaamistarinoita määritti osaltaan myös se, että kiusaaminen ei ollut yksi ohimenevä tilanne, vaan siihen liittyi jatkuvuus. Kiusaaminen seurasi tarinan päähenkilöä koulun ja paikkakunnan vaihdosten läpi. Jatkuvuuden vuoksi kiusaaminen myös ”normalisoitui”, jonka seurauksena kiusatun kaverit liittyivät myös mukaan kiusaamiseen. Tämän jatkuvan tilanteen vuoksi myös päähenkilön oli vaikeuksia tietää, onko kyseessä enää kiusaaminen lainkaan: ”Henkilökohtainen tilanteeni on mennyt siihen, etten enää tunnista mikä nyt olikaan taas kiusaamista ja mikä ei” (KT15).

Tarinoiden kiusatut päähenkilöt suhtautuivat kiusaamiseen eri tavoin, eivätkä kaikki pyrkineet ratkaisemaan tilannetta tai sopeutumaan tilanteeseen samalla tavalla. Kiusaaminen herätti erilaisia tunteita ja jokaisella oli omat selviytymiskeinot kiusaamistilanteissa. Kiusattu saattoi yrittää nousta tilanteen yläpuolelle ja hän tarkasteli omaa kiusattuna olemistaan muun muassa näin: ”Itseasiassa sen takia en edes oikein luokittele sitä kiusaamiseksi. Ne on vain asioita, mitä minulle sanotaan” (KT15). Tällaisessa tilanteessa kiusattu koki, että kukaan ei puutu kiusaamiseen, eikä kiusaamista yritetä saada loppumaan. Tästä syystä kiusattu oli päättänyt olla ainakin ulkoisesti välinpitämätön kiusaamistaan kohtaan:

Koulussa kiusaaminen jatkuu edelleenkin samalla mallilla. Kukaan ei ole siihen puuttunut, koska en halua. En halua puuttua siihen, koska silloin joutuisin tekemisiin kiusaajieni kanssa, ja se vain pahentaisi asiaa, mutta ainakaan se ei helpottaisi. Nykyään yritän selvittää päivä kerrallaan. (KT7)

Kiusaaminen herätti monenlaisia tunteita kiusaamisen kohteena olevassa päähenkilössä. Yleisimmin kiusaamisen kuvailtiin aiheuttavan surun tunteita: ”Poika tulee surulliseksi ja lähtee pois” (KT13) tai ” Veera purskahtaa itkuun ja lähtee juoksemaan vessaan” (KT4). Kiusaaminen koettiin kestävämmäksi ja epämiellyttäväksi ja sen vuoksi tuli olla jatkuvasti varuillaan tai jännittynyt: ”Veeralla on epämukava olo asiasta”(KT5), ”Poika on hyvin masentunut ja ei kestä kiusaamista enää” (KT14) tai ”...aloin tuntea oloni epämukavaksi ja jännittyneeksi koulussa” (KT7). Kiusaamistarinoissa päähenkilö koki tilanteen vuoksi myös turhautumista, koska hän koki, ettei tilanteeseen puututtu ulkopuolisten toimesta riittävästi. Selvittäminen koettiin pinnalliseksi eikä selvittämisestä seurannut mitään, vaan tilanne jatkui ennallaan:

Ala-asteella kun tehtiin joitain selvitysrinkejä, vihasin niitä jo silloin. Kirjaimellisesti sanotaan anteeksi opettajan edessä vain sen takia, että kaikki muka sitten olisi hyvin. Voin sanoa, että se on kaikkea muuta hyvin. Tuo on epäaidointa paskaa mitä minulle on koskaan syötetty. (KT15)

Kiusaaminen ja kiusaamistilanteet herättivät tunteita kiusatun lisäksi myös kiusaajassa. Olettamukset kiusaajan tunteista olivat kirjoitelmien päähenkilöillä erilaisia. Toisaalta kiusaajien oletettiin kokevan mielihyvää kiusaamisesta, koska hän sai sillä alistettu kiusatun: ”ehkä iloisia siitä että toinen kärsii, ja he saattavat ajatella että tämä on oikein poikaa kohtaan” (KT2), ”Pojilla on huvittunut mieli, koska hän ajatteli, että pääsisi mukaan” (KT13). Toisaalta kuitenkin kuvailtiin, kuinka kiusaaja oli kateellinen ja mustasukkainen eli kiusaaja tunsu epävarmuutta: ”...syynä oli kateellisuus niin kuin hän arvelikin” (KT5), ”Kiusaajan mielessä saattaa käydä epävarmuus ja katumus” (KT12). Riippumatta siitä, oletettiin kiusaajan tekoja kiusaamistarinoissa mielihyvän saavuttamisen tai epävarmuuden motivoimaksi, todellinen syy jäi useimmiten epäselväksi:

Kiusaaja koetaan/nähdään aggressiivisena ja ilkeänä ihmisenä tässä tapahtuu oletamus, mutta kiusaaja saattaa voida sisäisesti ”pahoin” tai olla surullinen. Mutta sitä on harvoin vaikea analysoida mitä kiusaajan päässä liikkuu. (KT12)

Kiusaamistarinat kuvailevat monin eri tavoin kiusaamisen vahingollisuutta. Kiusaamalla eristetään kiusattu muusta vertaisryhmästä määrittelemällä hänet eriarvoiseksi ulkonäön tai muiden ominaisuuksien perusteella. Kiusaamisen jatkuvuus ja se, ettei kiusaamiseen nuorten kokemuksen mukaan puututa, teki kiusaamisesta normin sekä kiusaajalle että kiusatulle, mikä uhkasi erityisesti kiusatun hyvinvointia.

3.2 Ristiriitatarinat

Ristiriitatarinat erottuivat kiusaamistarinoista siinä, että ristiriitatilanteet tapahtuivat tarinoissa aina ystävien tai kavereiden kesken. Ristiriitatarinoissa nähtiin monia erilaisia puolia ja ne koettiin osaltaan myös tilanteina, jossa oli eriäviä näkemyksiä sen suhteen, oliko kyseessä ristiriitatilanne lainkaan:

Muut nuoret miettivät että olikohan nyt vähän liikaa mutta päätyvät siihen ajatukseen että se oli hauskaa. (RT2)

Kun yksi yrittää ottaa kantaa toinen sanoo ”Ei meillä ole mitään ongelmaa porukassamme.” vaikka kaikki tietävät, että asialle pitää tehdä jotain. (RT8)

Itse olen törmännyt vain välinpitämättömyyteen eikä mitään oikein koskaan oteta tosisaan. Siksi herää mieleen, onko ne mitään konflikteja sittenkään. (RT12)

Erilaisten tulkintojen vuoksi tilanteet nähtiin myös vaikeina: ”On monimutkaista selittää, minkälainen ristiriita on mistäkin näkökulmasta” (RT12). Tilanteiden kompleksisuutta tarinoissa lisäsivät erilaiset syyt, joita ristiriitojen aiheuttajaksi pohdittiin. Syynä pidetään esimerkiksi ”levottomuutta, ajattelemattomuutta ja huomionhakuisuutta” (RT12). Levottomuuden voi tulkita liittyvän tietynlaiseen rajattomuuteen ja siihen, mihin asti sääntöjä voi venyttää. Rajaton ilmapiiri saa

nuoret kokeilemaan, minkälainen käytös vertaissuhteessa on hyväksyttävää ja mihin asti voi mennä ilman, että suhteen laatu kärsii peruuttamattomasti. Ajattelemattomuuteen voi osaltaan vaikuttaa se, että yläkouluikäiset nuoret vielä harjoittelevat sosiaalisesti hyväksyttävää vuorovaikutusta ja se, mikä voi tuntua ajattelemattomalta, voi olla kokemattomuutta siitä, mikä on sopivaa. Tarinoissa, joissa ei mainittu ristiriitojen syytä suoraan, oli tulkittavissa, että ristiriidat syntyvät väärinymmärryksistä ja nuorille uusista tilanteista. Yhdessä tarinassa kuvailtiin, kuinka päähenkilö oli onnistunut suututtamaan ystävänsä vahingossa haasteen seurauksena (RT11), minkä vaikutuksesta ystävien kesken oli erinäisiä riitoja. Muutamassa tarinassa kuvailtiin kaveriporukkaa, jonka jäsenistä kaksi on alkanut seurustella keskenään (RT1-6) ja muutos vertaisryhmässä sai muut kiustoittelemaan seurustelemaa paria.

Ristiriitatarinoihin kuului myös ulkopuolelle jättäminen tai jääminen. Tällaisissa tapauksissa oli kyse siitä, että ryhmässä kavereiden tai ystävien keskeinen dynamiikka oli ongelmallista. Vuorovaikutus oli syystä tai toisesta ajautunut sellaiseen tilaan, että kiistat olivat arkipäiväisiä ja oman oikeassa olemisen todistelu oli keskusteluissa tärkeintä:

Siinä vaiheessa, kun suurimmalla osalla porukasta hajoaa pää ja joku oikeasti tekee jotain, niin kaikki on okei seuraavat kaksi viikkoa, jonka jälkeen sama touhu jatkuu taas. Kun tämä toistui useita kertoja, ei tarinan henkilölle jäänyt muuta vaihtoehtoa, kun lähteä porukasta, jotta itse ei olisi aina pahalla päällä toksisen kaveriporukan takia. (RT8)

Tällaisessa tilanteessa koettiin, että oli parempi irtaantua koko ystäväporukasta, koska ilmapiiri oli haastava eikä saanut aikaan hyvää oloa niin kuin kaveri- ja ystävyys-suhteiden odottaisi tekevän. Tässä tapauksessa ulkopuolelle jääminen oli oma valinta, vaikka muun ryhmän toiminta olikin ajanut siihen.

Ulkopuolelle jättämistä tapahtui, jos joku käyttäytyi tavalla, jonka muut ryhmän jäsenet kokivat hankalaksi. Tässä tapauksessa se, ketä ei haluttu mukaan, toimi muita vahingoittavaksi esimerkiksi aiheuttamalla toistuvasti riitoja:

Kaverini seuraa minua ja henkilö X: sää, joka puolelle. Siis ihan, joka puolelle. Hän käyttäytyy ylimielisesti, haukkuu meitä, kommentoi tekemisiämme, on addiktoitunut puheliimeen ja käy päälle. Silti hän ei voi ymmärtää, että emme haluaisi olla hänen seurassaan. (RT9)

Ulkopuolelle pyrittiin jättämään myös niin, että kaikki eivät olleet fyysisesti samassa tilassa. Yksi ryhmän jäsenistä esimerkiksi yritti soittaa muille, mutta muut jättivät tietoisesti vastaamatta, koska eivät halunneet häntä mukaan (RT10).

Ristiriitoja pidettiin tilanteina, joissa tapahtui myös oppimista: ”Konflikteista oppii aina jotain, jos ne ovat sen arvoisia. Niissä opitaan puolustamaan itseään, mutta myös kertomaan mielipiteensä oikein” (RT12). Oppimista tapahtuu eniten ristiriidoissa, jotka ovat ystävien tai kavereiden välisiä ja ristiriitatarinoiden mukaan ristiriidat tapahtuvat juuri ystävien välillä. Ystävien kesken riidat saattoivat olla myös toistuvia: ”Kaveriporukkaani kuuluu kolme osapuolta. Riitelemme PALJON ja joistakin asioista emme pääse eteenpäin” (RT7). Riitojen sävyttämät kaverisuhteet nähtiin haastavina, koska kaikki ryhmän nuoret eivät halunneet myöntää, että vuorovaikutus nykyisellään on ongelmallista. Nuori, joka pyrki ratkaisemaan tilannetta tai nosti esiin vertaisryhmän ongelmat, leimattiin ”mielensä pahoittajaksi”. Tällainen leimaaminen voi olla yhteydessä tilanteen välttelyyn tai sen vaikutusten kieltämiseen.

Tilanteiden välttelyn ja kieltämisen lisäksi ristiriidan sattuessa saatettiin luovuttaa kokonaan ja poistua tilanteesta joko konkreettisesti tai kommunikoinnin tasolla, esimerkiksi vaihtamalla puheenaihetta:

Jos näin käy en kuitenkaan halua vastata samalla energialla vain vaihdan sujuvasti puheenaihetta ja paha mieli häviää hetkessä. (RT7)

Ristiriitatarinoissa tilanteita pyrittiin myös ratkaisemaan. Tarinoiden nuoret selvittivät asiat pääsääntöisesti itsenäisesti. Asioiden selvittäminen nuorten kesken johti toisinaan vain hetkelliseen sopuun, sillä oli mahdollista, että riitaan palattiin vielä tai sen seuraukset nousivat esiin muilla tavoin myöhemmin. Sopuun saa-

tettiin päätyä myös ilman erillistä anteeksipyyntöä tai muuta sovinnon tekemistä. Kiista unohdettiin tai sivuutettiin ja kaveri- tai vertaissuhteessa siirryttiin eteenpäin kuin kiistaa ei olisi ollutkaan.

Saimme epävirallisesti sovittua edes jonkinlaisen rauhan pari päivää ydintapahtuman jälkeen. (RT11)

Halusin selvittää asian X:n kanssa ja päätin toukokuun puoltaväliä kirjoittaa hänelle kirjeen. (RT11)

Jos syntyy riitatilanne, se pitäisi osata ratkaista keskenään. (RT12)

Ristiriitatilanteissa omien tunteiden peittely ja välinpitämättömän esittäminen oli yleistä. Vaikka ulkopuolelle näytettiin viileää kuorta, saattoivat kiistat olla hyvinkin tunteita herättäviä: ”En ole ollenkaan herkkä enkä ota helposti tunteisiin. Mutta joskus vain se menee minulla syvälle, jos joku yrittää pahoittaa mieltäni” (RT7). Tästä huolimatta ristiriitatilanteissa ei välttämättä välitetty siitä, mitä toinen mahdollisesti tuntee, vaan omat tuntemukset olivat etusijalla: ”Kaveriporukassa on ilmennyt ongelmia ja osa kavereista pelleilee eikä välitä muiden olost ja tunteista” (RT8). Tilanteet herättivät ärtymystä, varsinkin, jos koettiin, että ristiriidan osapuolet eivät suhtautuneet tilanteeseen samalla tavalla tai ymmärtäneet, mistä on kyse:

Jos asian kertoo kiertoilmauksella; hän ei ymmärrä asian yhteyttä. Jos asian kertoo suoraan hän ei suostu uskomaan väitettämme. (RT9)

Ristiriitatarinoissa ristiriidat herättivät nuorissa epävarmuutta ja hämmennystä. ”Olin hieman hämmentynyt asiasta, sillä tämän kyseisen ihmisen kanssa en koskaan ollut riidellyt” (RT11). Ristiriidat saattoivat syntyä myös vähäpätöisistä asioista, mikä johti siihen, että ristiriidan toinen osapuoli ärsyyntyi tilanteesta:

Minua ärsyttää myös paljon se, että jos joku tekee minulle tietyllä tavalla ja ajattelen, et näitä meni mulla tunteisiin mutta ihan sama antaa olla, mutta kun kerran teen hänelle jotain,

joka ärsyttää toista, vaikken sitä tarkoittanut niin, niin siitä pitää heti alkaa vääntämään.
(RT7)

Ristiriitatarinoissa kuvailtiin erilaisia konflikteja, joita saattoi syttyä kavereiden välisissä vertaissuhteissa. Ristiriidat olivat epäjohdonmukaisia ja arvaamattomia, minkä vuoksi ne koettiin monimutkaisiksi. Ristiriitojen monimutkaisuus ja ystäväksi koetun vertaisen käytös herätti nuorissa hämmennystä, sillä ristiriitatilanne saattoi olla osapuolille ennenkokematon. Tästä syystä ristiriitatilanteeseen kuuluvat toimintatavat, kuten asian selvittäminen, saattoi jäädä nuorilta puolitiehen, mikä loi tilanteeseen lisää epävarmuutta.

4 POHDINTA

4.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksen aineiston analyysin tuloksena nostettiin keskiöön nuorten vertaissuhteissa tapahtuvasta vallankäytöstä ja konflikteista kaksi tarinatyyppeä: kiusaamistarinat ja ristiriitatarinat. Muodostetut tarinat kuvasivat vallankäyttöä ja konflikteja hieman eri näkökulmista. Kiusaaminen kuvattiin jatkuvampana kuin ristiriitatilanteet ja kiusaamisessa osapuolina olivat sellaiset vertaisryhmän jäsenet, jotka eivät olleet ystäviä keskenään. Ristiriitatilanteet olivat tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston valossa kavereiden tai ystävien välisiä tilanteita, jotka voivat olla ohimeneviä tai toistuvia tilanteita. Vaikka ristiriitatilanteet olivat usein epämieluisia tilanteen kaikille osapuolille, ei niitä tule pitää ainoastaan kielteisenä asiana, sillä niiden voidaan nähdä esimerkiksi edistävän yksilöllistä kasvua (Laursen & Pursell, 2009). Koska osapuolet olivat ystävyysuhteessa, valta jakautui ristiriitatarinoissa tasaisemmin kuin kiusaamistarinoissa, joissa kiusattu oli alisteisemmassa roolissa kiusajaan nähden. Tämän vuoksi ristiriitatilanteita voi pitää myös kasvattavana kokemuksena. Esimerkiksi Piaget on esittänyt, että ristiriidat sellaisten yksilöiden välillä, joiden valtasuhteet toisiinsa nähden ovat tasaiset, vähentävät itsekeskeistä käyttäytymistä (Shantz, 1987).

Tutkielman alkuperäinen tavoite ei ollut tutkia kiusaamista ilmiönä, mutta koska se oli tutkimukseen osallistuneiden nuorten tarinoissa selkeästi esillä oleva teema, sen poisjättäminen olisi tutkimuksen luotettavuuden sekä nuorten äänen esiin tuomisen kannalta väärin. Kun tarkastellaan kiusaamista vertaissuhteissa, Saarennon ja Salmivallin (2015) mukaan kiusaaminen voi tarjota yhteisen tavoitteen koko vertaisryhmälle, sillä kohteena on usein vain yksi tai kaksi ryhmän jäsentä. Kiusaamista voidaan pitää myös ryhmäilmiönä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021). Nuorten kirjoitelmissa oli tarinoita, joissa nuoren omat kaveritkin olivat liittyneet kiusaamiseen. Teini-iän ominaispiirteiden muutokset sisältävät

lisääntyvää ahdistusta ystävyysuhteista ja enemmän mukautumista vertaispaineen alla (Smith, 2010). Lisääntynyt huoli ja muutokset voivat johtaa kiusaamiseen, jonka tavoitteena on oman statuksen kohottaminen. Ansaittua statusta pidetään yllä kielteisellä asenteella kiusattuja kohtaan. Molemmissa tarinatyypeissä esiintyi ulkopuolelle jäämistä, joka ilmiönä linkittyy erityisesti kiusaamiseen, sillä yksi kiusaamisen epäsuorista muodoista on ulkopuolelle jättäminen. (Salmivalli ym., 2021).

Kiusaamistarinoissa kiusattu ei välttämättä halunnut kertoa kiusaamisesta kenellekään. Syynä saattoi olla se, että kiusattu ei halunnut kohdata kiusaajiaan tai hän ei uskonut, että kiusaamisesta kertominen johtaisi mihinkään. Smith (2010) huomasi tutkimuksessaan, että yläkouluikäiset nuoret harvemmin etsivät apua kiusaamista kohdatessaan. Smithin mukaan tähän voi vaikuttaa osaltaan se, että uhriksi leimautuminen voi haitata toipumista kiusaamisesta.

Nuorten kirjoitelmissa kuvailemat ristiriitatilanteet voitiin tulkita hetkelliseksi, joko jo ohimenneiksi tai selviämässä oleviksi tilanteiksi. Ristiriitatilanteita käsittelevät tarinatyyppit olivat yhteneviä eivät pelkästään ristiriitatilanteen vuoksi, vaan myös sen vuoksi, että näissä tarinoissa tilannetta pyrittiin selvittämään jollain tasolla. Selvittäminen tapahtui joko konkreettisesti anteeksipyyntöillä tai sanattomalla sopimuksella siitä, että ristiriidasta ei enää keskustella ja suhteessa siirrytään eteenpäin. Niin sanotusta tilanteesta irtisanoutumisesta voi tulla ensisijainen keino ratkaista nuorten välisiä ristiriitoja (Laursen & Pursell, 2009). Nuorten välisissä suhteissa asian selvittämättä jättäminen voi tuntua helpommalta, sillä toimintamallit selvittämiseen tai oman toiminnan reflektointi ylipäänsä voi olla uutta ja siksi vaikeaa käsitellä.

Tilanteen selviämisen tai päättymisen lisäksi ristiriitatilannetarinoita yhdisti se, että ristiriitatilanteet kehittyivät sellaisten ihmisten kesken, jotka voidaan kirjoitelmien perusteella tulkita kavereiksi tai ystäviksi. Tämä vaikuttanee osaltaan siihen, että kirjoitelmissa kuvatut ristiriidat saatiin ratkaistua, sillä konfliktin syttyessä ystävien välille, on se usein vähemmän kiivas kuin syttyessään sellaisten välille, jotka eivät ole ystäviä (Hartup ym., 1988; Hartup ym., 1993). Tutkimuksissa on huomattu, että ristiriitatilanteita syttyy lasten keskuudessa myös

määrällisesti enemmän ystävien kuin tuttavien välille (Hartup ym., 1993). Ystävien välisissä konflikteissa on myös havaittavissa enemmän neuvottelua. Erilaisien tunteiden läpikäyminen ystävyys-suhteissa on luonnollista, ja ne ovat turvallinen alusta sosiaalisten suhteiden harjoittelulle.

Ulkopuolelle jääminen oli aihe, joka toistui sekä nuorten kiusaamistarinoissa että ristiriitatarinoissa, olivat ne sitten täysin fiktiivisiä tai jonkinlaiseen totuuspohjaan perustuvia kertomuksia. Ulkopuolisuus, jota ei ole itse voinut valita, näyttäytyi nuorten kuvailemana hyvinvointia uhkaavana asiana, sillä se herätti nuorissa tunteita, jotka voivat kuormittaa nuorta kohtuuttomasti. Tarve myönteisille ja vakaille vuorovaikutussuhteille on yksi perustavanlaatuisimmista tarpeista ihmisille (DeWall ym., 2009). Ihmiset ovat riippuvaisia sosiaalisesta sulautumisesta ja ulkopuolelle jääminen voi aiheuttaa sosiaalista syrjäytymisahdistusta (Søndegaard, 2014; Leary, 1990). Tämän tutkimuksen aineiston kirjoitelmissa ja tuloksissa ulkopuolelle jääminen näyttäytyi kielteisenä asiana nuorten elämässä, mutta kaikki nuoret eivät välttämättä kuitenkaan koe ulkopuolisuutta kielteiseksi asiaksi (Korkiamäki, 2014). He saattavat kokea, että heidän toimintansa vertaissuhteissa oli monista vaihtoehdoista valittua. Ulkopuolelle jäämisen he näkivät siitä huolimatta heidän minuuttaan määrittäväksi asiaksi. Vetäytyminen vertaisryhmästä on kuitenkin useimmiten enemmän seurausta hylkäämisestä kuin hylkäämisen syy (Coie ym., 1990).

Kirjoitelmissa ulkopuolelle jättäjinä saattoivat olla myös omat ystävät tai kaverit. Tarinoiden pohjalta voi tulkita, että ulkopuolelle sulkija saattoi tavoitella omaa hyvinvointia, koska koki kaveri- tai ystäväsuhteen mutkikkaaksi ja vahingolliseksi. Yläkouluikäisen nuoren kapasiteettia käsitellä vaikeaa ihmissuhdetta voidaan kuitenkin pitää vajavaisena, sillä nuoret vasta harjoittelevat sosiaalista kanssakäymistä yhä mutkistuvissa ihmissuhteissa. Ongelmia ei voi ratkaista vain työntämällä niitä syrjään tai unohtamalla ne ja nuoria tulisi ohjata omien tunteiden sanoittamiseen ja omien rajojen määrittämiseen, jolloin heillä olisi kapasiteettia ratkaista tilanteita puhumalla, eikä teoilla, jotka voivat toiselle näyttäytyä vahingoittavina. Sellaiset vertaisryhmän jäsenet, jotka käyttäytyvät esi-

merkiksi aggressiivisesti tai muuten häiritsevästi, tulevat usein sosiaalisesti torjutuksi (Coie ym., 1990), mikä oletettavasti lisää käyttäytymistä, joka johtaa konflikteihin. Tällaisen kierteen katkaisemiseksi tulisi peruskoulussa tarjota oppilaille enemmän mahdollisuuksia tunnetaitojen harjoitteluun sekä rauhallisempiin oppimisympäristöihin, jotka tukisivat lasten ja nuorten tunneilmaisua. Tutkimukset osoittavat, että sosiaalinen syrjäytyminen voi aiheuttaa emotionaalista tunnottomuutta (DeWall, ym., 2009), mikä vahvistaa sitä, että nuoret tarvitsevat tukea tunnetasolla.

4.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Tutkimuksen aineisto on osa Jyväskylän yliopiston VALTAKO-hanketta, ja sen ovat keränneet hankkeen tutkijat. Tutkimusaineisto kerätään tyypillisesti tutkimusongelman ja metodologisten valintojen pohjalta (Koski, 2020), mikä ei kuitenkaan päde tässä tutkimuksessa. Aineisto oli valmiina ennen tämän tutkimuksen tekemistä ja siksi tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys on muodostettu täysin kerätyn aineiston perusteella. Aineistonkeruussa on huomioon otettavaa se, että hankkeen tutkijat tai tämän tutkimuksen kirjoittaja eivät ole olleet kasvokkaisessa kontaktissa tutkittaviin. Aineistonkeruun aikaisen koronatilanteen vuoksi tutkijat eivät voineet vierailla kouluissa, joiden nuorilta aineisto on kerätty. Tutkijat olivat kuitenkin saatavilla Teams-yhteyden päässä sinä aikana, kun nuoret tekivät kirjoitelmia ja yhteistyössä koulujen opettajien kanssa tutkijoiden oli mahdollista ohjeistaa nuoria kirjoitelmien tekemisessä ja tutkimustavoitteen tarkentamisessa.

Aineisto kerättiin anonymiteettiä suojaten, eikä kirjoitelmia ole mahdollista yhdistää tiettyyn osallistajaan. Hankkeen tutkijoilla on hallussaan nuorten allekirjoittamat suostumuslomakkeet, mutta niitä ei ole tämän tutkimuksen tekijällä tutkimuksen kirjoittamisen kannalta ollut oleellista nähdä. Tutkimuksessa, jossa nuoria on pyydetty kirjoittamaan omia näkemyksiä ja myös omia kokemuksia niin halutessaan, on anonymiteetillä tärkeä rooli, sillä se voi helpottaa aiheesta

avoimesti kirjoittamista (Rytivaara ym., 2022). Tämän lisäksi se antaa tutkimukseen osallistujille mahdollisuuden vastata ilman ylimääräistä itsesensuuria, koska edes tutkija ei voi yhdistää kirjoitelmaa kirjoittajaan.

Tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin ja laadullinen tutkimus on luonteeltaan tulkinnallista, koska siinä ei ole löydettävissä yhtä totuutta, joka voitaisiin esittää tutkimuksen tuloksena (Kiviniemi, 2018). Tutkimusaineiston analyysissä esiin on nostettu ne asiat, jotka tämän tutkimuksen tekijä on nähnyt huomioonotettavana. Sekä VALTAKO-hankkeen että tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin nuorten omia ajatuksia ja kokemuksia vallankäytöstä ja konflikteista. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ihmisten kokemaa todellisuutta (Heikkinen, 2018) ja tulkitaan sitä, miten ihmiset rakentavat merkityksiä ja ymmärtävät ilmiöitä (Rytivaara ym., 2022). Sosiaalinen todellisuus on myös väliaikaista, eli sitä tulee tarkastella sen aikakauden valossa, milloin tutkimus on julkaistu (Heikkinen, 2018). Laadullisessa tutkimuksessa yksi luotettavuuden kriteeri on tulosten siirrettävyys, eli on lukijan päätettävissä arvioida, voiko hän käyttää tutkimuksessa saatuja tuloksia omaan tilanteeseensa (Rytivaara ym., 2022). Narratiivinen tutkimus voi herättää myös kysymyksiä siitä, onko tutkija saanut tutkittavien äänen aidosti esiin (Cortazzi & Jin, 2006). Näiden laadulliseen sekä narratiiviseen tutkimukseen liittyvien seikkojen valossa on otettava huomioon, että tämän tutkimuksen tulokset on muodostettu juuri näiden tutkimukseen osallistuneiden nuorten tiettyyn aikaan ja paikkaan sidotun kokemusmaailman pohjalta. Tulosten siirrettävyyden näkökulmasta tämän tutkimuksen tuloksia voidaan pitää siirrettävinä, sillä nuorten kirjoitelmissa toistuivat samat elementit kirjoitelmasta toiseen (ks. taulukko 1, s. 19), jotka mahdollistivat tutkimuksessa esiteltyjen tarinatyyppien muodostamisen.

Hankkeen tutkijat ovat käyttäneet aineistonkeruussa vinjettimenetelmää, joka on saanut osakseen sekä kiitosta että kritiikkiä eri tutkijoiden keskuudessa. Vinjettimenetelmän käyttäminen laadullisessa tutkimuksessa mahdollistaa vapaan ilmaisun ja sitä kautta asettaa erityisesti lasten ja nuorten antamat merkitykset ja määritelmät etusijalle (Barter & Renold, 2000). Vinjettimenetelmä voidaan rinnastaa eläytymismenetelmää, sillä siinä aineistoa kerätään pyytämällä

tutkimukseen osallistujia kirjoittamaan lyhyt tarina (KvaliMOTV, 19.12.2022). Eläytymismenetelmät mahdollistavat sen, että tutkimukseen osallistujilla ei tarvitse olla kokemuksia tutkittavasta aiheesta, vaan he voivat käyttää heidän käsityksiään ja mielikuviaan vastauksissa (Rytivaara ym., 2022). Menetelmää käytettäessä on kuitenkin varmistettava, että materiaalit ovat realistisia ja merkityksellisiä osallistujille (O'Dell ym., 2012). Tämän lisäksi on otettava huomioon, että vinjettimenetelmää on kritisoitu siitä, että se, miten ihmiset uskovat toimivansa jossain tilanteessa, voi olla kaukana siitä, miten he oikeasti toimivat (Barter & Renold, 2000; ks. myös O'Dell ym., 2012). Yksi selitys oman uskomuksen ja oikean toiminnan välisessä erossa voi olla se, että ihmisiä hävettää paljastaa heidän todelliset tunteensa ja sen sijaan he luottavat yleisesti hyväksytyihin normeihin ja uskomuksiin (O'Dell ym., 2012). Mahdollisen ristiriidan vuoksi uskomusten ja oman toiminnan välillä on aineiston ja tulosten tulkinnassa oltava huolellinen, sillä tämä vaikuttaa myös tutkimuksen siirrettävyyteen (Rytivaara ym., 2022).

Tutkimuksen aineisto ja tulokset koskettavat myös opettajia ja muita toimijoita erityispedagogiikan kentällä. Peruskouluissa ja toisella asteella erityisopettajat työskentelevät sellaisten lasten ja nuorten kanssa, joilla on oppimisen haasteiden lisäksi haasteita sosiaalisissa suhteissa. Toimivat vertaissuhteet ovat merkityksellisiä myös kouluun kiinnittymisen kannalta, sillä ne tukevat lasten ja nuorten hyvinvointia. Vahingolliset vertaissuhteet voivat ajaa oppilaan tai opiskelijan kierteeseen, joka johtaa myös heikentyneisiin oppimistuloksiin. Siksi voidaan pitää tärkeänä sitä, että erityisopettajat (ja muutkin opettajat) ottavat oppilasta opettaessaan ja ohjatessaan huomioon myös sen, millaisessa sosiaalisessa ympäristössä oppilas viettää oppituntien ulkopuolisen ajan, sillä se voi vaikuttaa oppilaan hyvinvoinnin ja kouluviihtyvyyden lisäksi myös oppimiseen.

Mahdollisessa jatkotutkimuksessa aihepiiriin voisi perehtyä laajentamalla tutkimuksen otantaa sekä määrällisesti että alueellisesti, mikä antaisi kattavampaa kuvaa siitä, millaisia vaikutuksia vallankäytöllä ja konflikteilla vertaissuhteissa on nuoriin ja kuinka he toimivat ratkaistakseen näitä tilanteita. Myös nuorten kapasiteettia käsitellä omia tunteita sekä reflektoida omaa toimintaa tilanteissa, joissa vallankäyttö ja konflikteja esiintyy, voisi tutkia. Jatkotutkimuksessa

voisi myös tarkastella sukupuolen vaikutusta vallankäyttöön ja konflikteihin, sillä sitä ei käsitelty tässä tutkimuksessa – ovatko vaikuttavat tekijät samoja eri sukupuolilla ja onko tarinan juoni samankaltainen vai onko siitä löydettävissä eroavaisuuksia. Tulevissa tutkimuksissa olisi hyvä tarkastella ilmiötä myös niiden tekijöiden, jotka vallankäyttöä ja konflikteja voivat aiheuttaa, näkökulmasta.

LÄHTEET

- Auvinen, R., Helenius, J. & Eskola, J. (2022). "Jokainen haluaa tuntea kuuluvansa johonkin" Kahdeksasluokkalaisten oppilaiden käsityksiä osallisuudesta koulussa ja kouluyhteisöön kuulumisesta. Teoksessa Härkönen, S., Lätti, J., Rytivaara, A. & Wallin, A. (toim.), *Kasvatuksen muuttuvat työ- ja toimintaympäristöt: 10 eläytymismenetelmätutkimusta*. (s. 79–107). Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-034-2>
- Baier, D., Hong, J. S., Kliem, S., & Bergmann, M. C. (2019). Consequences of bullying on adolescents' mental health in Germany: Comparing face-to-face bullying and cyberbullying. *Journal of Child and Family Studies*, 28(9), 2347-2357. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1181-6>
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Barter, C. & Renold, E. (2000). 'I wanna tell you a story': Exploring the application of vignettes in qualitative research with children and young people, *International Journal of Social Research Methodology*, 3(4) 307-323. <https://doi.org/10.1080/13645570050178594>
- Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Siukola, R. (2020). *Väkiöaltakäsitteiden sanasto*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Helsinki
2019.https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Brown, B.B. and Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescence. Teoksessa Lerner, R.M. & Steinberg, L. (toim.), *Handbook of Adolescent Psychology*. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy002004>

- Burger, C. (2022). School bullying is not a conflict: The interplay between conflict management styles, bullying victimization and psychological school adjustment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(18), 11809. <https://doi.org/10.3390/ijerph191811809>
- Coie, J.D., Dodge, K.A. & Kupersmidt, J.B. (1990). Peer group behavior and social status. Teoksessa Asher, S. R., & Coie, J. D. (toim.), *Peer Rejection in Childhood*. (s. 17–59). Cambridge University Press.
- Constable, R., Cowell, M., Crawford, S.Z., Golden, D., Hartvigsen, J. Morgan, K., Mudgett, A., Parrish, K., Thomas, L., Thompson, E.Y., Turner, R. & Palmquist, J. (2005). *Ethnography, observational research and narrative inquiry*. Writing@CSU. Colorado State University Department of English. <https://writing.colostate.edu/guides/guide.cfm?guideid=63>.
- Cortazzi, M. & Jin, L. (2006). Asking questions, sharing stories and identity construction: Sociocultural issues in narrative research. Teoksessa Trahar, S. (toim.), *Narrative Research on Learning: Comparative and International Perspectives*. (s. 27–46). Symposium Books.
- DeWall, C.N., Baumeister, R.F. & Masicampo, E.J. (2009). Rejection: Resolving the paradox of emotional numbness after exclusion. Teoksessa Vangelisti, A. L. (toim.), *Feeling Hurt in Close Relationships*. (s. 123–142). Cambridge University Press.
- Dijkstra, J.K. & Veenstra, R. (2011). Peer relations. Teoksessa Brown, B.B. & Prinstein, M.J. (toim.), *Encyclopedia of Adolescence*. Elsevier.
- Gest, S.D., Graham-Bermann, S.A. & Hartup, W.W. (2001). Peer experience: common and unique features of number of friendships, social network centrality, and sociometric status. *Social Development*, 10: 23-40. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00146>
- Hallamaa, J. (2017). *Yhdessä toimimisen etiikka*. Gaudeamus.
- Hartup, W., French, D., Laursen, B., Johnston, M., & Ogawa, J. (1993). Conflict and friendship relations in middle childhood: Behavior in a closed-field situation. *Child Development*, 64(2), 445-454. <https://doi.org/10.2307/1131261>

- Hartup, W. W., Laursen, B., Stewart, M. I., & Eastenson, A. (1988). Conflict and the friendship relations of young children. *Child Development*, 59(6), 1590–1600.
<https://doi.org/10.2307/1130673>
- Heikkinen, H.L.T. (2018). Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* (s. 170–187). PS-Kustannus.
- Hoikkala, T. & Paju, P. (2013). *Apina pulpetissa: Ysiluokan yhteisöllisyys*. Gaudeamus.
- Hänninen, V. (2018). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* (s. 188–2018). PS-Kustannus.
- Kallinen, K.O & Pirskanen, H. (2022). *Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu*. Gaudeamus.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* (s. 73–87). PS-Kustannus.
- Korkiamäki, R. (2013). *Kaveria ei jätetä! : Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9124-5>
- Korkiamäki, R. (2014). ”Jos mä nyt voisin saada ystäviä” – Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P., Wrede-Jäntti, M. & Hänninen, R. (toim.), *Nuoruus toisin sanoen*. (s. 38–50). Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Korkiamäki, R., & Ellonen, N. (2010). Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluikässä. *Nuorisotutkimus*, 28(3). (s. 18–35).
- Koski, L. (2020). Teksteistä teemoiksi. Dialoginen tematisointi. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- KvaliMOTV. (19.12.2022). Eläytymismenetelmä. Menetelmäopetuksen tietovaranto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_5.html
- LaFontana, K. M. & Cillessen, A. H. N. (2010). Developmental changes in the priority of perceived status in childhood and adolescence. *Social Development (Oxford, England)*, 19(1), 130-147.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2008.00522.x>

- Laursen, B. & Pursell, G. (2009). Conflict in peer relationships. Teoksessa Rubin, K. H., Laursen, B., Laursen, B. P., & Bukowski, W. M. (toim.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. (s. 267–268). Guilford Press.
- Leary, M. R. (1990). Responses to social exclusion: Social anxiety, jealousy, loneliness, depression, and low self-esteem. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(2), 221-229. <https://doi.org/10.1521/jscp.1990.9.2.221>
- Li, Y., Doyle Lynch, A., Calvin, C., Liu, J., & Lerner, R. M. (2011). Peer relationships as a context for the development of school engagement during early adolescence. *International Journal of Behavioral Development*, 35(4), 329-342. <https://doi.org/10.1177/0165025411402578>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2021). Vertaissuhteet. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/vertaissuhteet/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (21.1.2023). Mitä kiusaaminen on? <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>
- Margalit, M. (2010). *Lonely children and adolescents: Self-perceptions, social exclusion, and hope*. Springer.
- Newman, B. M. & Newman, P. R. (2001). Group identity and alienation: Giving the we its due. *Journal of youth and adolescence*, 30(5), 515-538. <https://doi.org/10.1023/A:1010480003929>
- Nieminen, L. (2010). Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Pösö, T., Rutanen, N., Vehkalahti, K., Lagström, H., Ellonen, N., & Raevaara, L. (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. (s. 25–42). Nuorisotutkimusseura : Nuorisotutkimusverkosto.
- Notko, M. (2011). *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25769/9789513941789.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- O'Dell, L., Crafter, S., de Abreu, G., & Cline, T. (2012). The problem of interpretation in vignette methodology in research with young

people. *Qualitative research*, 12(6), 702-714.

<https://doi.org/10.1177/1468794112439003>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). *Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa.*

<https://okm.fi/documents/1410845/57515679/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+v%C3%A4kivallan+ja+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ehk%C3%A4isemiseksi+muistio.pdf/9a686c7f-60f7-2677-c182-b5fd21433367/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+v%C3%A4kivallan+ja+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ehk%C3%A4isemiseksi+muistio.pdf?t=1611661280060>

Paez, G. (2020). School safety agents' identification of adolescent bullying. *Children and Youth Services Review*, 113, 104942.

<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104942>

Puusa, A., Hänninen, V. & Mönkkönen, K. (2020). Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 216–227). Gaudeamus.

Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 145–156). Gaudeamus.

Rytivaara, A., Lätti, J., Härkönen, S. & Wallin, A. (2022). Suuntaviivoja eläytymismenetelmätutkimusten luotettavuuden arviointiin. Teoksessa Härkönen, S., Lätti, J., Rytivaara, A. & Wallin, A. (toim.), *Kasvatuksen muuttuvat työ- ja toimintaympäristöt: 10 eläytymismenetelmätutkimusta*. (s. 313–336). Tampere: Tampere University Press.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-034-2>

Saarento, S., & Salmivalli, C. (2015). The role of classroom peer ecology and bystanders' responses in bullying. *Child Development Perspectives*, 9(4), 201-205. <https://doi.org/10.1111/cdep.12140>

Salmivalli, C. (2008). *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. PS-Kustannus.

- Salmivalli, C., Laninga-Wijnen, L., Malamut, S. & Garandeau, C. (2021). Bullying prevention in adolescence: Solutions and new challenges from the past decade. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 1023-1046. <https://doi.org/10.1111/jora.12688>
- Schwartz, D., Mayeux, L. & Harper, J. (2011). Bully/Victim problems during adolescence. Teoksessa Brown, B.B. & Prinstein, M.J. (toim.), *Encyclopedia of Adolescence*. Elsevier.
- Shantz, C. (1987). Conflicts between children. *Child Development*, 58(2), 283-305. <https://doi.org/10.2307/1130507>
- Smith, P.K. (2010). Bullying in primary and secondary schools: Psychological and organizational comparisons. Teoksessa Jimerson, S. R., Swearer, S. M., & Espelage, D. L. (toim.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective*. (s. 137–150). Routledge.
- Solantaus, T., Lindblom, J., Ojala, T. & Kampman, M. (2015). Yhteispelin toimintatapojen kehittäminen ja teoriatausta. Työpaperi 34/2015. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129629/URN_ISBN_978-952-302-583-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Stotsky, M. T., & Bowker, J. C. (2018). An examination of reciprocal associations between social preference, popularity, and friendship during early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(9), 1830-1841. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0846-1>
- Søndegaard, D.M. (2014). Social exclusion anxiety: bullying and the forces that contribute to bullying amongst children at school. Teoksessa Schott, R. M. & Søndergaard, D. M. (toim.), *School Bullying: New Theories in Context*. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139226707>
- Telzer, E. H., Fuligni, A. J., Lieberman, M. D., Miernicki, M. E., & Galván, A. (2015). The quality of adolescents' peer relationships modulates neural sensitivity to risk taking. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 10(3), 389-398. <https://doi.org/10.1093/scan/nsu064>

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje.
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakko_arvioinnin_ohje_2019.pdf
- Valente, S., & Lourenço, A. A. (2020). Conflict in the classroom: How teachers' emotional intelligence influences conflict management. *Frontiers in Education (Lausanne)*, 5, . <https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00005>
- VALTAKO. (2021a). Menetelmät. Jyväskylän yliopisto.
<https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/hankkeet-projects/valtako/menetelmat>
- VALTAKOb. (2021b). Tietoa Osallistujille. Jyväskylän yliopisto.
<https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/hankkeet-projects/valtako/tietoa-osallistujille>
- VALTAKO. (2021c). VALTAKO. Jyväskylän yliopisto.
<https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/hankkeet-projects/valtako>

LIITTEET

Liite 1. Tiedote lapsille ja nuorille

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

20.4.2021

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

KONFLIKTIT JA VALLANKÄYTTÖ LASTEN JA NUORTEN LÄHISUHTEISSA – TARKASTE- LUKOHTENA KERROTUT TUNTEET JA TOIMIJUUS (VALTAKO-hanke)

Rekisterinpitäjä: Jyväskylän yliopisto

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan VALTAKO-tutkimushankkeen osuuteen, jossa kerätään kirjoitelmia vinjettimenetelmällä 4.–5. luokkalaisilta ja 8.–9. luokkalaisilta lapsilta ja nuorilta. Vinjetillä tarkoitetaan tekstiä, kuvaa tai muuta materiaalia, joka toimii kirjoitelman virikkeenä. Kirjoitelmista ei arvioida oikeinkirjoitusta tai muuta kirjoitustaitoa, vaan olemme kiinnostuneita siitä millaisia ajatuksia konflikteihin ja vallankäyttöön liittyvät teemat sinussa herättävät. Jokainen kirjoitelma on arvokas. Vanhempasi ja opettajasi eivät näe kirjoitelmaasi.

Tutkimushanke pähkinänkuoressa

- Tavoitteena on ymmärtää lasten ja nuorten läheisyyden ristiriitilanteita ja vallankäyttöä sekä etsiä näihin tilanteisiin uusia ratkaisumalleja.
- Tärkeää, että tiedon tuottajina toimivat lapset ja nuoret itse.
- Yhdistämme uudella tavalla tarinallisia ja teatterin keinoja.
- Jyväskylän yliopiston tutkimushanke, jossa rahoittajana Suomen Kulttuurirahasto.
- Toteutetaan vuosina 2020–2023.

Mitä tässä hankkeessa tutkitaan?

- **Läheisyydet** ovat suhteet vanhempiin ja huoltajiin, sisaruksiin, kavereihin sekä muihin sinulle tärkeisiin aikuisiin, lapsiin ja nuoriin (esimerkiksi harrastuksissa tai sukulaissuhteissa).
- **Vallankäyttö ja valta** ovat kykyä saada toiset tekemään kuten itse haluaa, esim. neuvottelemalla, suostuttelemalla tai pakottamalla, tai kyse voi olla toisen rajoittamisesta, kiristämisestä tai lahjomisesta.

- **Konfliktit** voivat olla arjen tilanteita, joissa osallistujien välillä on kiistoja, erimielisyyksiä tai ristiriitoja.
- Tällaisia voivat olla kiistat esimerkiksi tavaroista (vaatteet, puhelin, pelikonsoli), niiden käytöstä tai omistamisesta; velvollisuuksista ja etuoikeuksista (kotityöt, läksyt, harrastukset), säännöistä ja niiden noudattamisesta (kotiintuloajat, somen käyttö ja siellä käyttäytyminen), tiloista ja yksityisyydestä (oma huone, fyysinen koskemattomuus) tai mielihäiriöistä ja käyttäytymisestä (valehtelu, kiusaaminen, määrääily).
- Konfliktit ja vallankäyttö voivat olla ohimeneviä tilanteita tai vakavia ja pitkäkestoisia.
- Olet voinut olla näissä tilanteissa joko itse mukana (kohteena, osallistujana tai tekijänä) tai todistajana ja sivustaseuraajana toisten kiistoissa ja ristiriitatilanteissa.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää osallistumisesi milloin tahansa.

Tutkimuksen kulku

Kirjoitelman kirjoittaminen toteutetaan sähköisesti. Kirjoitelmassa ei kerätä henkilötietoja eli osallistuminen tapahtuu nimettömänä, anonymisti. Kirjoitelma kirjoitetaan nettipohjaiselle Webropol-alustalle ja samalla annat luvan ja hyväksyt, että kirjoitelmaasi käytetään tutkimuksessa. Kirjoitelman yhteydessä kysytään ikä ja sukupuoli. Kukaan ei kuitenkaan saa tietää, mitä juuri sinä olet kirjoittanut. Kirjoitelmien keruu tapahtuu koulupäivän aikana ja me hankeen tutkijat olemme paikalla tai etäyhteydellä vastaamassa kysymyksiin sekä antamassa lisätietoja tutkimuksesta. Kirjoitelmia kerätään yhteensä noin 150 osallistujalta.

Tutkimukseen osallistuminen tuottaa arvokasta aineistoa, mutta saattaa nostaa mieleen myös ikäviä tunteita ja tilanteita. Jos esille tulevat asiat mietityttävät sinua, keskustelethan niistä vanhempiesi, opettajan, terveydenhoitajan tai muun luotettavan ihmisen kanssa. Voit myös ottaa yhteyttä MLL:n lasten ja nuorten puhelimeen, p. 116 111 tai Lasten ja nuorten chatiin

<https://www.nuortennetti.fi/apua-ja-tukea/lasten-ja-nuorten-puhelin/lasten-ja-nuorten-chat/>

Tutkimuksen kustannukset

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu tieteellisiä julkaisuja, opinnäytetöitä, erilaisia kongressi- ja seminaariesityksiä. Tavoitteena on tuottaa tietoa yhdessä lasten ja nuorten kanssa sekä välittää tuloksia suoraan lasten ja nuorten arkeen.

Kerromme mielellämme lisätietoja. Voit seurata hankkeen nettisivujen kautta sen edistymistä ja vaikuttaa siihen, mitä siinä pitäisi tutkia: linkki VALTAKO-hankkeen sivuille www.jyu.fi/valtako
Jos haluat keskustella tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta, ole meihin rohkeasti yhteydessä.

Tutkittavien vakuutusturva

Tutkittavan on hyvä olla tietoinen siitä, että Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja toiminta on vakuutettu. Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen. Tutkimuksissa tutkittavat (koehenkilöt) on vakuutettu tutkimuksen ajan ulkoisen syyn aiheuttamien tapaturmien, vahinkojen ja vammojen varalta.

Tämä tiedote sisältää tietoa oppilaalle tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksen tietosuojailmoitus löytyy nettisivuilta: <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/hankkeet-projects/valtako/tietoa-osallistujille/valtako-tietosuojailmoitus.pdf>

Lisätietoja antavat:

Kirjoitelma-aineiston keruusta vastaava tutkija: Marianne Notko, YTT, dosentti, p. 040 805 3124, marianne.notko@jyu.fi, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto,

VALTAKO-tutkimushankkeen vastuullinen johtaja: Eija Sevón, KT, dosentti, p. 040 805 3650, eija.sevon@jyu.fi, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto

Liite 2. Tiedote huoltajille

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

8.3.2021

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

KONFLIKTIT JA VALLANKÄYTTÖ LASTEN JA NUORTEN LÄHISUHTEISSA – TARKASTE- LUKOHTENA KERROTUT TUNTEET JA TOIMIJUUS.

Rekisterinpitäjä: Jyväskylän yliopisto

Hyvä huoltaja,

kutsumme lapsesi/nuoresi mukaan *Konfliktit ja vallankäyttö lasten ja nuorten lähisuhteissa – tarkastelukohtena kerrotut tunteet ja toimijuus (VALTAKO)* -tutkimushankkeen osuuteen, jossa kerätään kirjoitelmia 4.–5. luokkalaisilta ja 8.–9. luokkalaisilta lapsilta ja nuorilta. Aineistonkeruussa teksti, kuva tai muu materiaali toimii kirjoitelman virikkeenä. Kirjoitelmat kirjoitetaan lapsen/nuoren koulupäivän aikana nettipohjaisella Webropol-alustalla. Kirjoitelmat ovat anonymoituja eikä niissä kerätä henkilötietoja. Kirjoituksista ei arvioida oikeinkirjoitusta tai kirjoitustaitoa, vaan olemme kiinnostuneita siitä millaisia ajatuksia nämä teemat lapsissa/nuorissa herättävät. Jokainen kirjoitelma on arvokas.

Tutkimushanke pähkinänkuoressa

- Tavoitteena on ymmärtää lasten ja nuorten lähisuhteiden ristiriitatilanteita ja vallankäyttöä sekä etsiä näihin tilanteisiin uusia ratkaisumalleja.
- Tärkeää, että tiedon tuottajina toimivat lapset ja nuoret itse.
- Yhdistämme uudella tavalla tarinallisia ja teatterin keinoja.
- Jyväskylän yliopiston tutkimushanke, jossa rahoittajana Suomen Kulttuurirahasto.
- Toteutetaan vuosina 2020–2023.

Mitä tässä hankkeessa tutkitaan?

- **Lähisuhteita** ovat suhteet vanhempiin ja huoltajiin, sisaruksiin, kavereihin sekä muihin lapselle/nuorelle tärkeisiin aikuisiin, lapsiin ja nuoriin (esimerkiksi harrastuksissa tai sukulaissuhteissa).

- **Vallankäyttö ja valta** ovat kykyä saada toiset tekemään kuten itse haluaa, esim. neuvottelemalla, suostuttelemalla tai pakottamalla, tai kyse voi olla toisen rajoittamisesta, kirstämisestä tai lahjomisesta.
- **Konfliktit** voivat olla arjen tilanteita, joissa osallistujien välillä on kiistoja, erimielisyyksiä tai ristiriitoja.
- Tällaisia voivat olla kiistat esimerkiksi tavaroista (vaatteet, puhelin, pelikonsoli), niiden käytöstä tai omistamisesta; velvollisuuksista ja etuoikeuksista (kotityöt, läksyt, harrastukset), säännöistä ja niiden noudattamisesta (kotiintuloajat, somen käyttö ja siellä käyttäytyminen), tiloista ja yksityisyydestä (oma huone, fyysinen koskemattomuus) tai mielihyvä-eroista ja käyttäytymisestä (valehtelu, kiusaaminen, määrääily).
- Konfliktit ja vallankäyttö voivat olla ohimeneviä tilanteita tai vakavia ja pitkäkestoisia.
- Lapsi/nuori on voinut olla näissä tilanteissa joko itse mukana (kohteena, osallistujana tai tekijänä) tai todistajana ja sivustaseuraajana toisten kiistoissa ja ristiriitatilanteissa.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja lapsesi/nuoresi voi itse kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa kirjoitelmien kirjoitustilanteessa. Huoltajalla on oikeus kieltää lapsensa/alle 15-vuotiaan nuoren tutkimukseen osallistuminen sopimalla lapsen/nuoren kanssa asiasta etukäteen. Kieltäytymisestä ei aiheudu mitään kielteisiä seuraamuksia. Tutkimukseen osallistumisesta tai kieltäytymisestä tai ei tarvitse erikseen ilmoittaa.

Tutkimuksen kulku

Vinjetikirjoitelman kirjoittaminen toteutetaan sähköisesti. Kirjoitelmassa ei kerätä henkilötietoja eli osallistuminen on anonyymia. Kirjoitelmien keruu tapahtuu koulupäivän aikana ja me hankeen tutkijat olemme paikalla tai etäyhteydellä vastaamassa kysymyksiin sekä antamassa lisätietoja tutkimuksesta. Kirjoitelmia kerätään yhteensä noin 150 osallistujalta.

Tutkimukseen osallistuminen tuottaa arvokasta aineistoa, mutta saattaa nostaa mieleen myös ikäviä tunteita ja tilanteita. Jos esille tulevat asiat mietittyvät, niistä on hyvä keskustella luotettavan ihmisen kanssa.

Tutkimuksen kustannukset

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu tieteellisiä julkaisuja, opinnäytetöitä, erilaisia kongressi – ja seminaariesityksiä. Tavoitteena on tuottaa tietoa yhdessä lasten ja nuorten kanssa ja välittää tuloksia suoraan lasten ja nuorten arkeen.

Kerromme mielellämme lisätietoja. Voit myös seurata hankkeen nettisivujen kautta sen edistymistä nettisivujemme kautta. VALTAKO-hanke <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/hankkeet-projects/valtako>

Tutkittavien vakuutusturva

Tutkittavan on hyvä olla tietoinen siitä, että Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja toiminta on vakuutettu. Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen. Tutkimuksissa tutkittavat on vakuutettu tutkimuksen ajan ulkoisen syyn aiheuttamien tapaturmien, vahinkojen ja vammojen varalta.

Tämä tiedote sisältää tietoa huoltajille tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksen tietosuojailmoitus löytyy nettisivuilta: <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/hankkeet-projects/valtako/tietoa-osallistujille/valtako-tietosuojailmoitus.pdf>

Lisätietoja:

Kirjoitelma-aineiston keruusta vastaava tutkija: Marianne Notko, YTT, dosentti, Jyväskylän yliopisto, 040 8053124, marianne.notko@jyu.fi, Kasvatustieteiden laitos, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto

Tutkimushankkeen vastuullinen johtaja: Eija Sevón, KT, dosentti, 040 805 3650, eija.sevon@jyu.fi, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto